

FENÁKEL JUDIT

A kételtű

(KISREGÉNY)

II.

— De hát miért kell ezt leírni? — képedt el dr. Ágh Ernő. — Hiszen ez izléstelen. Az már bizonyos, hogy Stocker nem az a pontos, megbízható hivatalnok volt, akinek valamennyien ismerték. Összeráncolta a homlokát. Volt? Eljátszott kicsit a szóval. Volt vagy van, ezeknek a papírlapoknak mindegy. De az ember nem szokott dicsekedni a nemi kudarcaival. Kinek nem őriz hasonlót az emlékezete. Inkább elfelejteni igyekszünk, mint feleleveníteni. Mire kellett Stockernek ez a gusztustalan história? Össze se fűzött papírok. Néha feltűnik néhány oldalszám. 57—58—59. Aztán megszakad és valahol 83-nál folytatódik. Csupa töredék. Vajon előkerül-e Stocker Miklós, hogy összefűzze és megmagyarázza őket?

Odabent az irodában már rendezgetik az íróasztalok tetejét. A kollégák felöltözve várják, hogy a nagymutató elérje a 6-ot, a kismutató pedig a négyest elhagyva megközelítse az ötös számot. Fél 5 — vége a munkaidőnek. A felesége odahaza ugyanígy lesi a mutatókat, és pontosan tudja, hogy negyed 6 előtt 5 perccel csöngetni fog. Csöngetni fog, hacsak... nem csábítják el a munkatársak egy pohár sörre, egy duplára vagy névnapi gratulációra. Ha fél 7-kor csönget negyed 6 helyett, akkor kávé-, illetve sörszapot kell szimatolni a szája körül. De hogyha 7 óra után érkezik vagy ne adj isten fél 8-kor, akkor töményebb szeszekkel gyógyította a gyávaságát, és következik a — hol voltál? — kivel? — mennyit ittál? — ki fizetett? Aztán: — amíg én megőrülök a gyerekekkel és ezzel az átkozott háztartással, és kiszámolom magamnak a filléreket is...

Ő néha őszinte irigységgel mondta Stocker Miklósnak: — nem is tudja, Stoki, mitől mentette meg magát az isten.

És Stocker ilyenkor együttérzőn mosolygott rá, hisz ismerte a feleségét.

Az ablakhoz lépett. A vállalat Volgája még várakozott a járda mellett. Néhány perc múlva a sofőrnek is letelik a munkaideje. Persze ha vidéken vannak vagy az országúton, az más, legalábbis nem ingyenfuvar. Kinyitotta az ablakot: — halló! halló kérem! — kiáltott le a sofőrnek —, most már hazatalálok villamossal is.

„Harmadév végén már majdnem biztos volt, hogy bent maradok az egyetemen. Akkoriban sok fiatalat marasztottak a tanszékeken, őrsváltás volt. Otthonról hozott, anyámtól örökölt kötelességtudással mindvégig eminens ma-

radtam, és még azt se mondhatom, hogy ez túlságos fáradságomba került. Pedig nem érdekelték a jogtudományok, egész jogászkodásomat csak átmeneti állapotnak tekintettem. Az egyetemen tanítani — úgy gondoltam — mégiscsak nyugalmasabb dolog, mint periratokat szerkeszteni valamelyik bíróságon.

Váratlanul ért, és sokkal jobban fájt, mint hittem volna, hogy végül is M.-re helyeztek fogalmazónak. A professzor széttárta a karját: — nem én döntök, fiam. Én már csak olyan madárijesztőnek vagyok itt, hogy a leghülyebbeket elriasszam. A DISZ-ben a káderhelyzetre hivatkoztak. Természetesen én voltam az első jelölt, de beláthatom, hogy bádogossegéd apámmal nem versenyezhetek egy igazi munkásfiatallal. Az igazi munkásfiatal egyik évfolyamtársnóm volt, Gallai adjunktus felesége. Valóban nem versenyezhettem vele. Amikor kiderült, dührohamot kaptam, és szétszaggattam a jegyzetemet. Már az indexre is sor került volna, mikor a fiúk lefotgok. Gallainé közepessel evickélt át az egyetemen, s csak akkor tett szert néhány jóra megjelesre, amikor eljegyzésének híre terjedt.

M.-en idegen és ügyefogyott voltam. Ráadásul elvesztettem közvetlen kapcsolatokat a szerkesztőségekkel. Pedig már jó néhány lap bedobta a nevem, és ha benyitottam valamelyik szerkesztőségi szobába, a titkárnő rámmosolygott: »foglaljon helyet, Sági elvtárs, azonnal bejelentem«. Az induló irodalmi lap szerkesztője fényképet kért tőlem egy novella mellé. Hamarosan bemutatnak a fülön. A rádióban fölolvasták egy rövidebb tárcámat, s a könyvkiadó is fölfigyelt rám. De M.-en csak fogalmazó voltam, újonc a pályán, akire rábízhatják a WC-kulcsot. A régi törvényszék kongó, piszkos épületében negyedmagammal birtokoltam egy hivatali szobát. Por- és papírszaga volt mindennek, s a lépcsőn széttaaposott köpeteket kerülgettünk. A tekintélyes külsejű, idős bírák vicсорogtak a fiatal fogalmazókra, hisz bennünket azért ültettek a nyakukra, hogy hamarosan egészen elfoglaljuk a helyüket. A fiatalok viszont gyűlölködtek, de még nem merték mutatni. Nagy tisztelettel hajlongtak a bírói szobákban, egyedül egy Kenéz nevezetű kollégánk engedhette meg magának, hogy lebátyámozza a bírókat. Ennek a Kenéznek mindenki nagy jövőt jósolt.

Megérkezésem idején egy nemi erőszak ügye tartotta izgalomban az épület minden dolgozóját a bíróság elnökétől a hivatalsegédig. A zárt tárgyalást a nagyterembe helyezték át, mert a szakmabeliek valamennyien ott szorongtak a közönség padjain.

Három fiatalember ült a vádlottak padján, húsz-huszonkét évesek lehetek, és mindhárman szemrevaló fiúk. Kettő honvéd egyenruhát viselt. A szülőlk s az egyik katonafiú riadt képű, mégis büszke mosolyú menyasszonya, a folyosón várakoztak. Újdonsült kartársaim engem is becitáltak a díszterembe: öregem, ezt meg kell hallgatni, ilyen ügy évek óta nem volt a kezünkben. És ugyanúgy mosolyogtak, mint a menyasszony a folyosón. A tényállás: a két szabadságos katona meg már katonaviselt haverjuk fölcsípett egy 17 éves vidéki lányt a moziban. A vidékit az iratok többször is hangsúlyozták, talán azért, hogy észrevetéssék, M.-nek is van vidéke. Az idősebb haver földobta az apja műhelyét, ahol vasárnap senki nem zavarhatja őket. A vidéki kislány elfogadta a meghívást, egyetlen kikötése volt, neki a 7.20-as vonattal haza kell utaznia. A műhelyben került gramofon és néhány tánclemez is, sőt bor a pincéből. Akkor történt a váratlan esemény, legalábbis a kislány számára váratlan. A rangidős fiú azt mondta tánc közben: »na most már eleget piáltál,

gyerünk anyukám«. A kislány nevetett, kérdezte hova mennének, még nem indul a vonat. A fiúk nem sokat teketóriáztak, volt ott egy dívány is a belső helyiségben, és kor szerint szép sorjában végimentek a kislányon. Utána biciklin kifuvarozták az állomásra, nehogy lekésse a 7.20-as vonatot. A fiúk kitűnően szórakoztak a tárgyaláson, amikor pedig az ügyész fölmutatta a corpus delictit, egy rózsaszínű vérfoltos női nadrágot, egyikük hangosan fölrohögött.

— Ez a Bruckner gyerek — magyarázták a kollégák — már az iskolában is híres verekedő volt. Az apja vásárokon árul, marokszám adja a pénzt a kölyöknek, az meg elissza vagy elmozizza.

Pontosan ismerték a vádlottak életkörülményeit, ismerték a szülőket, a rokonságot, s az anyák megrohanták őket a folyosón: — ugye nem lehet bajuk ebből a gyerekségből. Igazán nevetséges, hogy egy lány három fiúval bezárkózik egy műhelybe, aztán meg följelenti őket. Ismerjük az ehhez hasonló ártatlanságokat. Az ilyen még a véres bugyogóját se restelli mutogatni.

Nahát Bruckner és társai erőszakos cselekményével indultam el a jogi pályán. Már csak azért is kénytelen voltam jól az eszembe vésni, mert az alatt az idő alatt, amit M.-en töltöttem, számtalanszor elmesélték, újrafogalmazták, sőt újraköltötték az esetet, s nem akadt olyan névnapi vacsora, ünnepi összeröffenés, ahol föl ne említődött volna legalább szólásmondás formájában: „ráhajtott, mint a Bruckner gyerek a rózsaszín bugyira”.

Nehezen ismertem ki magam az itteni szokások között, egyet azonban hamar megtanultam: inni kell velük, ha nem akarom, hogy kiverjenek maguk közül. Pocsék albérletem volt, egy zsúfolt, bútorraktárszerű helyiség, amit magamnak kellett volna felfűteni. Inkább eljártam hazulról, s válogathattam a vendéglő, a főtéri presszó meg a halcsárda között. Ilyen helyeken senki se szeret egyedül üldögélni. Összeverődünk a kollégákkal, ma az én vendégeim vagytok, ma én fizetek, fiúk, no, gyerekek, erre inni kell; mindenre inni kellett. S még jó, ha bort rendeltek. Eleinte szabadkoztam. — Ne haragudjatok, anyám csak az én pénzemre számíthat, a fizetésem nagyobbik felét hazaküldöm. Rosszabbat már nem is mondhattam volna. Amikor a gépirónő meglátott moziba menni egy lánnyal, másnap rámkiabálta:

— Miklóska, csak nem maga fizette a jegy árát? Hát nem küldte haza a pénzét a mamának?

És mind nevettek a szobában, szóval már készen volt a hírem, smucig vagyok. Rá akartam cáfolni a híremre. Veszettül inni kezdtem, és fizettem nekik. Néha a fél fizetésem rájuk költöttem. Senkinek nem mertem bevallani, hogy nem bírom az italt. Pedig nem részegedtem le. De ha pálinkát, rumot vagy más töményt ittam, 2—3 pohár után olyan keserűség vett rajtam erőt, hogy attól félttem, egyszer ilyen állapotban fölötöm magam. Többször előfordult, hogy a folyó partján józanodtam ki, néhány lépésnyire a víztől. Mindig visolyogtam a szcenáktól, a nyilvános botrányoktól, s ha már nagyon halni volt kedvem, lehunytam a szemem, és elképzelttem a kotnyeas tömeget, ahogy víztől puffadt gusztustalan holtestemet körülveszi a parton. Láttam az undorodó nőket, ó de szörnyű, menjünk innen, Lajos, az intézkedő rendőrt és a kollégákat, akik ugyanúgy mesélik, újraköltik majd öngyilkosságom történetét, mint Bruckner és társai nemi erőszakát, és ezek a képek, szerencsére, visszariasztottak. Napközben nyomasztóan neheztedek rám az esti részegségek, félttem az estéktől, a »na még egy pohárral« baráti buzdítástól, leginkább pedig önmagamtól, hogy egyszer mégis megteszem, és nem halok bele, hanem

nyomorék, magatehetetlen maradok egész életemre. Közben új híremet költötték. Én lettem a remekívó, a beleváló cimborá, aki mindenkit az asztal alá iszik, s ha vendég érkezett a társaságba, úgy dicsekedtek velem, mint kutya-tulajdonosok szoktak az idomított kutyaikkal. Szolgálj, Dani, hozd vissza a csontot, Dani, keresd meg, Dani, ugord át, Dani, és én szőfogadó kutya voltam. Hát ez az ifjúkor — gondoltam másnap reggel —, amire olyan érzelmes nosztalgiával emlékeznek vissza az öregek. Ez lesz az én fiatalságom”.

Dr. Ágh Ernő összeráncolta a homlokát, és azt mondta hangosan, tagoltan, jól érthetően: doktor Stocker Miklós. És mosolygott. Valahol Stocker személyi anyagában természetesen följegyezték, hogy jogi végzettsége van. De ezt az osztályon senki se tudta róla, ő maga, ha tudta is hat évvel ezelőtt, már régen elfelejtette. Hiszen Stoki akarta, hogy elfelejtse. Nem használta a doktori címet. Már ez is különös. Az osztályán többen felvételiztek az egyetem levelező tagozatára. Természetesen jogi doktorátusra pályáztak, néhány évvel ezelőtt belőle is így lett doktor. S közben hány hivatalos papírba került bele Stocker neve mellé, iskolai végzettsége: gimnáziumi érettségi. És a gyerekektől agyonhajszolt Elekesné hányszor elsóhajtotta: — ez nem igazság, Stoki. Mi itt családosszony létünkre törjük magunkat, magának meg esze ágában sincs tanulni. De ez is csak olyan ugratás volt, mint a többi, senki se gondolta komolyan, hogy Stoki egyszer csak beül az előadóterembe, és elkezd jegyzetelni. Maga Stocker is mosolygott ezen.

— Nekem így is jó, Sáríka. Mi lenne a vállalattal, ha a szaladgálnivalókat is doktorok végeznék? Képzeld csak el, Sáríka.

— A vállalattal? — röhögött valamelyik —, a főnökkel mi lenne? Dr. Stocker, kérem, fizesse be a villanyszámlámat. Dr. Stocker, álljon sorba az autóbusz-bérletemért! Kérem, Stocker dr., kiváltotta már a feleségem receptjét?

Óriási nevetés volt, és dr. Ágh Ernő levette kezét a kilincsről. Legjobb nem hallani, ha róla pletykálnak a külső szobában. Egy vezető legyen nagyvonalú.

„Utolsó leveledben írod: — Még mindig nem értem, miért éltél ilyen sokáig egyedül. És egyáltalán miért nem nősültél meg, mint a legtöbb fiatalember. Mostanában olyan korán házasodnak az emberek. Erről sose beszéltél nekem. De én nem szeretem a titkokat.

Igazad van, ha két ember vállalja egymás sorsát, legalább a fontosabb dolgokat tudniuk kell egymásról. Mindaddig hallgattam erről, amíg nem voltam benned biztos. És abban, hogy velem maradsz. Most már nyugodtan beszélhetek, nem szolgáltatom ki magam egy idegennek.

Különösebben sosem kerestem a nők társaságát. Szerettem táncolni, haverkodni a lányokkal, de sajnáltam rájuk áldozni a szabad időmet. Aztán meg volt egy furcsa kalandom egy Olga nevű évfolyamtársnőmmel, aki azért akart velem lefeküdni, hogy kipróbáljon egy zsidó fiút. Ilyen még, úgy látszik, nem volt a repertoárjában. Bizonyára ismered az ilyenféle körkérdéseket: feleségül menne-e néger fiatalemberhez? Egy válasz a sok közül: nem, mert azt hallottam, a négereknek különös szaga van. De azért akadnak lányok, akik erre annyira kíváncsiak, hogy közelebről is megtapasztalják. Utána aztán elme-

sélik egymásnak, hogy igazán . . . valami fagyúszagot éreztem a bőrén, vagy: hülyeség az egész, semmiféle szaga nincsen. Nahát, valahogy így terjedhetett el Olga baráti körében, hogy a zsidó fiúk kiváltképp értenek a nőkhöz. Olga egyszerűen meg akart győződni róla. Engem viszont ez az intermezzo sokáig visszatartott attól, hogy új ismeretségeket kösssek vagy ápoljam a régiéket. Írtam és írtam. Rengeteget összeírtam abban az időben, és sok ostobaság meg is jelent belőlük. Szerencsére a kutya se emlékszik rá. Aztán váratlanul összeakadtam egy nagyon okos, nagyos tartózkodó, hozzám hasonlóan zárkózott természetű lánnyal. Egyidősek voltunk, bár ez nem is lényeges. Sokáig nem vettem észre, hogy ez szerelem. Csak azon csodálkoztam, milyen felszabadult vagyok mellette. Nem óvatoskodtam, nem félttem, hogy kikotyogok valamit magamról, amit később már nem tudok visszavonni. Gátlátalanul beszéltem neki az otthoni dolgokról, anyámról, irodalmi törekvéseimről, csupa olyasmiről, amit nem szoktam kiteríteni az emberek előtt. És ő is . . . ugyanígy volt velem. Mire észbe kaptunk, már semmit nem lehetett visszafordítani vagy letagadni. Ő nem akart férjhez menni, én nem akartam megnősülni. Mégis tudtuk, hogy össze kell házasodnunk. Tíz évben egyszer adódik ilyen kapcsolat, az is lehet, hogy egyszer egy életben. Nincs jogunk elszalasztani.

Mire anyámnak szoltam róla, már kétéves barátság volt közöttünk. Kezébe adtam a fényképét, de ő a kép helyett engem nézett.

— Remélem — mondta nyomatékkal, és én zavartan elfordítottam a szemem.

— Azt hiszem . . . református.

— Akkor meg . . . — adta vissza a fényképet —, mit nézlek rajta? Majd elmúlik, fiam.

— De Mama, ez nem olyan, ez nem múlik el. — Erősködtem, ő is hajthatatlan maradt. — Te azt nem teszed meg az anyáddal, nem teheted meg.

Mit mondhattam Verának? Hogy az anyám csak zsidó lányt fogad el menyének? Hogy az élet bizalmatlanságra nevelte mindenki iránt, akit egy újabb vagonirozásnál nem csuknának mellé a marhavagonba? Anyám rengeteg históriát tudott tragikus véget ért vegyesházasságokról, és én hiába hozakodtam elő ugyanannyi ellenpéldával. Nem olyan vita volt ez, amiben érzervek dönthetnek.

Egy darabig csend volt köztünk. Ritkábban jártam haza, hogy kerüljem a veszekedést. De Vera mégiscsak férjhez adandó lány volt, a szülők nem értették, mit húzzuk-vonjuk a dolgot. Verának őszintén elmondtam mindent. Kívül-belül emelkednek a gettó falai. Nem tudom, megértette-e. Ha értette is, ezt az állapotot nem tekinthette véglegesnek, és várta, hogy döntsek, hogy válasszak kettőjük között.

Aztán anyám minden értesítés nélkül meglátogatott. Verát nálam találta. Úgy viselkedett vele, mint a fia kurvájával, észre se vette. Tisztességes aszszony keresztülnéz az olyan nőkön. Felelősségre vontam. Ez a lány a feleségem lesz, aszerint bánjon vele. Ránkcsapta az ajtót. Késő éjszakáig bolyongtam, kerestem a városban mindenfelé. Előbb csak gazdátlan bőröndjét láttam meg a Duna-parton. Rohantam a vízhez. Kabát nélkül, cipő nélkül találtam rá. Szörnyű huzakodás kezdődött. — Gyere innen azonnal! — Nem megyek. Hagyjál engem meghalni. — Térj észre, Mama, idegyűlnék az emberek. — Gyűljenek. Legalább látják, mit ér egy anya élete a fiának. Szégyellem elismételni, olyan teátrális volt az egész. Mintha szóról szóra előre kigondolta volna. De tudtam, hogy az öngyilkosságot komolyan gondolja, már azért is

megtenné, hogy rajtam bosszút álljon. Viseljem a halála terhét, amíg élek. Mindig engedelmes fia voltam. De ez most nyílt lázadás volt ellené, mindent vállalt volna, hogy leverje.

Az első próbálkozásra nem sikerült. Verával való barátságom zaklatottabb lett, de megmaradt. Anyám a leghetlenebb időpontokban állított be hozzám, hogy rajtakapjon. Vera nem jött el, én meg nem szívesen néztem az anyja várakozó arcába. Utcán találkoztunk. Bűdös, zsúfolt presszóokban beszélgettünk, sose lehattunk zavartalanul együtt. Anyám levelet írt, hogy itt meg itt láttak bennünket. Minden ismerőst fölbiztatott, kémkedjenek utánam. Úgy bujkáltunk, mintha egy féltékeny feleség előtt titkoloznánk. És Vera egyre gyakrabban fakadt ki:

— Én se vagyok vasból. Nem kívánhatod tőlem, hogy életem végéig mindenféle rossz külvárosi mellékutcákban bújócskázzam veled.

Karácsonykor anyám megcsinálta a második nagyjelenetet. »Ha még életben akarsz látni...« — írta. Azonnal vonatra ültem. »Túl van az életveszélyen« — nyugtatott meg az orvos a kórházban —, »de a gyomrát csúnyán kikészítette.«

Akkor aztán szakítottunk. Anyám kényeztetett, mint egy lábadozót. De minden szava, simogatása terhemre volt, egy jó szót nem tudtam kipréselni magamból. Nem bánta. Azt se bánta, ha gorombáskodtam vele. Mindez csak szeszély volt az ő hatalmas akarata mellett. Sose békültem meg vele, és még ma is beleszédülök a gyűlöletbe, amit akkoriban iránta éreztem. Pedig ez rég volt, nagyon rég. Vera férjhez ment, valahol külföldön él, semmit se tudok róla. Már annak is több mint hat éve, hogy anyám meghalt. Végül is természetes halállal, egy gyomorműtét után. De a gyomrát akkor roncsolta össze.”

„Az igazán szép mindig a mese volt az életemben. Kevés játékom volt, azokkal se játszottam. Magam találtam ki a játékaimat. Órákig le-föl járkáltam a tenyérnyi kert virágágyai között, és azt játszottam, hogy borzasztóan gazdag vagyok, egy egész gyárat igazgatok, és autón járok külföldre. Máskor azt játszottam, hogy szegény vagyok, de erős; lovagolok végelérhetetlen földeken, és minden bajbajutottat megszabadítok. Anyám mindebből csak azt látta, hogy magam elé morogva kóválygok a kertben.

— Miért nem játszol valami értelmeset? Ott van az új társasjátékok, amit nagymamától kaptál. Neked igazán nem érdemes ajándékot venni.

Néhány év múlva megtanultam kívánni és értkelni a közönséget. Már nemcsak magamnak találtam ki különböző történeteket, másoknak meséltem.

A francia és az ukrán foglyok rendszeresen átjártak hozzánk a tehenistálólóól nyíló, számunkra kiürített másik istállóhelyiségbe. A franciák mandolinoztak, az ukrán lányok népdalokat énekeltek, közöttünk volt egy salgótarjáni fiú, aki bűvészmutatványokat mutatott be; egész kis műsoros estet rögtönöztünk így egymásnak. Szívesen jöttek hozzánk már csak azért is, mert nálunk mindig meleg volt a tehenek miatt. Szilveszterre nagy közös murit rendeztünk. Titokban készítették elő, hisz akkor már a führer tiltotta a nyilvános szórakozást, az új év nem sok jót ígért nekik, ezért nem is ünnepelheték. De mi annál inkább. Kiderült, hogy a franciáknak dobosuk is van, az ukránoknak meg harmonikájuk. Valóságos tánczenekar alakult, s Európát bejárt öreg slágerek meg Lehár-dalok ritmusára együtt táncoltak a francia és ukrán foglyok a magyar zsidókkal. Magamforma kamasz gyerekek, sőt ná-

lam kisebbek, voltunk vagy tizenöten, s az egyik lány felajánlotta, hogy megtanítt bennünket simizni. Kivonultunk az igazi tehénistállóba, ahol nem zavartak bennünket a felnőttek, s a tehének csapkodó farka mögött megkaptuk az első táncleckét. Ma se tudom, milyen az igazi simi, s miféle tánc volt az, amire — ha jól emlékszem, Etusnak hívták — tanított bennünket, annyi azonban bizonyos, hogy amíg bele nem fáradtunk, kiválóan elszórakoztattuk egymást. Amikor belefáradtunk, kölcsönvettünk egy kis szalmát a tehénektől, ráheveredtünk, és én a félig alvó kisebb meg a tágra nyílt szemű nagyobb gyerekek előtt belekezdttem: egyszer volt, hol nem volt. Már nem emlékszem pontosan, mit meséltem nekik, de az istállót hangom nyomán varázslók, boszorkányok és tündérek népesítették be, tündérek, akiket a gonosz varázsló tehénkévé változtatott. S ha valamelyik tehén belebőgött a mesébe, senki se nevetett, mindenki elhitte, hogy a tündérek siratják régenvolt szabadságukat. Aztán hirtelen nagy csörgés, dörömbölés szakította félbe a mesét, kívülről nyitották az ajtót, az intéző jött egy Gestapo-tiszt társaságában, aki már a külső istállóban rettenetesen üvöltött, s mi valamennyien a tehének mögé bújtunk félelmünkben. Odabent egy dobütéssel megszakadt a zene, a német még percekig ordított, de mi csak a Führer szót értettük belőle. Hamarosan két SS-legény jött utána, s a tehének báva sorfala között magukkal vitték a francia dobost meg azt az ukrán lányt, aki népdalokat szokott énekelni. Kikapcsolták a villanyunkat, a vendégek kiszivárogtak az ajtón, mi meg a sötétben, ügyetlenül hol egymásnak, hol a batyuknak ütődve vetkőztünk éjszakára. A megbolygatott tehének föl-fölbőgtek a külső istállóban, s a mellettem vetkőző kislány hozzám húzódvá súgta: — hallod hogy sírnak szegény elvarázsolt tündérek?

Negyedikesek voltunk, rettegtünk az érettségítől, és számolgattuk a hónapokat, lehetetlen, hogy ennyi idő alatt fölkészüljünk. Aztán ahelyett, hogy tanultunk volna, tavasszal marhavagonokba raktak bennünket, és kivittek a várostól 30—40 kilométerre kukoricát kapálni. Egy veres képű fiatalember fogadott bennünket, méghozzá lovon, és igen különös beszédet intézett hozzánk.

— Maguk ide dolgozni jöttek. Itt, kérem, nem lehet lustálkodni, mint az iskolában. Ezt jegyezzék meg, és vételezzenek szerszámokat.

Tanácsstalanul néztünk egymásra, furcsállottuk, hogy az ingyenmunkáért ilyen fizetség jár, de még a tanáraink se mertek szólni, csak utána nyugtattak bennünket: majd panaszt teszünk otthon az igazgató úrnak. Másnap és harmadnap, sőt még további hét napon át kukoricát kapáltunk tanulás helyett, s lovas parancsnokunk minden napra gondoskodott valami riasztó biztatásról, hogy estig borsózdott a hátunk, ha rágondoltunk. Lányok, fiúk vegyesen dolgoztunk az állami gazdaság földjén, rajtunk kívül csak egy elmeegógyintézet állítólag nem közveszélyes lakói dolgoztak még. Kosztról a gazdaság gondoskodott; reggelire vastag sós szalonnát, ebédre kelkáposzta- vagy krumplifőzeléket kaptunk. Ugyanazt ették az elmebetegek is.

A parasztyerekek, akik otthonról hozták a kapálás tudományát, elég könnyen beletörtek a munkába, bár a lovas agronómus eligazításai őket se derítették jókedvre. A magamfajta városiak azonban le-lemaradoztak, s köztük is én kullogtam leghátul. Harmadik nap az agronómus ebéd után megtisztelt bennünket látogatásával. De most leszállt a nyeregből, és benézett a sorok közé. Messziről észrevettem, hogy engem kiszúrt magának. Előbb csak

körüljárt, távolabbról figyelt, aztán egyszer csak ott volt a sarkamban, kicsit meg is lökött a csizmája orrával.

— Szép munka — mérte végig a soromat —, szép kis munka.

Vártam. Ennyivel nyilván nem éri be.

— Aztán mondja csak, fiatalember, látott már maga kapát életében? No ugye nem felel? No ugye nem látott? Ha meg nem sértem, a kedves édesapja talán gróf vagy báró?

— Halott — mondtam jó hangosan.

— Hogy tetszett mondani?

— Halott — ismételtem. — A kedves édesapám 1944 óta halott.

— És annak előtte, ha szabad érdeklődnöm?

— Annak előtte bádogossegéd volt.

— Érdekes — hümmögött az agronómus —, a munkájáról pedig azt hittem...

A többiek fölegyenesedve néztek bennünket, s amint az agronómus eltűnt, mindenfelől kiabálni kezdtek: — halló, báró, hogy mennek a dolgok a felsőházban? — Kedves gróf, hogy van ez maguknál a felső tízezerben? Szoktak a grófok kapálni vagy nem szoktak?

Egy ideig a nevetés vitte előre a munkát, de aztán a vékony ebédétől senkit nem feszített a dolgozhatnék. Én azonban még így se tudtam lépést tartani a többiekkel. Hanem akkor megláttam a bricskát. Szép sárga bricska volt, a kocsis mögött valami asszonyféle ült benne.

— Nézzétek — csináltam ellenzőt a tenyeremből —, feleségem őméltósága kikocsizik. Ilyenkor délután rendszeren sétakocsikázni szokott.

A többiek fölemelkedtek, s előbb alaposan megbámulták a bricskát, csak aztán kezdtek nevetni. — Hallottátok? — kiabáltak előre —, a grófné kocsi-kázik, sétakocsikázik.

— Igen — folytattam komolyan —, az is lehet, hogy személyesen viszi szét a meghívókat a szombat esti garden partira. Legközelebbi szomszédunk, báró Keveházy, bizonyára elhozza a fiát is, aki most érkezett haza a bécsi katonai akadémiáról.

— Micsodáról? — kiáltottak hátra az elől haladók. — Hangosabban mondd, nem értjük.

— Ka-to-nai aka-dé-mi-á-ról. Feleségem őméltósága meglepetésnek szánja, hogy az unokahúgunk is jelen lesz.

— Hangosabban — kiáltották most már többen is. Aztán egyszer csak az a fiú, aki élen járt a kapálásban, visszafordult. — No várj, majd segíték egy kicsit, ha ilyen hátul vagy, nem értünk semmit.

Sikerült befogni a többieket, s miközben oda-odavágtam a kapával, egész kis szerelmi históriát kerekítettem ki Keveházy báró fia és az én grófi unokahúgom között. De amíg beszéltem, újra elmaradtam, s félő volt, hogy az elől járók viszont lemaradnak a báró és grófkisasszony titkos randevújáról. Egyszerre hárman álltak be a soromba segíteni, s valaki azt javasolta: — Stocker inkább beszéljen, mi addig az ő sorát is megcsináljuk.

Én pedig beszéltem. Meséltem, mert most már kötelességem is volt, hisz megfizettek érte. Ekkor ráébredtem, a mese nem arra való, hogy magunk elé mormogjuk, hanem arra, hogy másokat szórakoztassunk vele. S ha jól szórakoztatunk, talán még a munkát is kiveszik a kezünkől; hagyjátok — mondják az emberek —, ő csak meséljen, mi addig dolgozunk. Az idő is könnyeb-

ben telik így. Istenem — gondoltam megmámorosodva saját hatalmamtól —, micsoda boldogság lehet írónak lenni. Csak mesélni kell, és az emberek hallgatják, még hálásak is érte.”

Néha úgy tűnik, levelet ír valakinek, máskor meg mintha könyvet írna, csak éppen mindig a közepébe vág bele. — Forgatta a lapokat dr. Ágh Ernő. De azért valahol bizonyára elkezdődik ez a történet vagy visszaemlékezés, és valahol be is fejeződik. Most már elhatározta, nem megy el innen addig, amíg az elejét meg a végét meg nem találja. Lehetetlen, hogy valaki csak úgy összevissza firkáljon a vakvilágba.

„Megjelent a fényképem a fülön s egy elbeszélésem mindjárt a lap elején. — Esett kisemberek világát ábrázolja a fiatal Sági Miklós — olvastam a fénykép alatt. — Az élet perifériáján élő szerencsétlenek: gyerekek, testi fogyatékosok, becsapottak novelláinak hősei. Erénye az aprólékosan pontos leírás és a hiteles lélekrajz, amellyel bizonyára nagyobb vállalkozásba is sikeresen kezdhet majd. Meggyőző realizmusán néha még érezhetjük a késői romantika hatását, amely helyenként érzelmi túlfűtöttségben nyilvánul meg . . .

Itt olvashattam a jellemzésemet tíz nyomtatott sorban, és végre megtudhattam, hogyan vélekednek rólam a gyakorlott irodalomértők, milyen írói tulajdonságaimmal vívtam ki érdeklődésüket. Kicsit idegen volt ez a jellemzés, feszengtem benne, szorította a nyakamat, sőt a vállam is nehezen fért bele, még sohasem gondoltam rá, hogy meggyőző realizmusomon érezhető a késői romantika hatása, ami érzelmi túlfűtöttségben nyilvánul meg; mindazonáltal én voltam a fényképen, és rólam szólt a szerkesztőség tíz nyomtatott sorban, akik tehát elolvassák a lapot, mától kezdve e szerint fognak megítélni.

Furcsa büszkeséggel járkáltam az utcán. Ti persze nem tudjátok — gondoltam, miközben köszöngettem az ismerősöknek —, nem tudjátok, hogy ki vagyok. Ti mind azt hiszitek, hogy kezdő fogalmazó vagyok az M.-i bíróságon, doktorka, ahogy az úriasszonyok szoktak bennünket nevezni. Pedig ott van előttem a folyóirat, majd kiböki a szemeteket az újságárus standján, csak éppen a fedőlapot kell kihajtani, és megláthattok igazi valómban: Sági Miklós az esett kisemberek világának írója, erénye az aprólékosan pontos leírás és a hiteles lélekrajz, amellyel bizonyára nagyobb vállalkozásba is sikeresen kezdhet majd.

De azért nem árultam el magam, csak mosolyogtam, amikor Vargha bíró úr megjegyezte, hogy nem vagyok tisztában a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés fogalmával, és jó lesz, ha utánanézek a BTK-ban.

— Mit nevet ezen, kolléga? — förmedt rám Vargha bíró úr, aki híres volt rossz modoráról, amit ő bírói egyéniségnek nevezett. Én azonban nem bírtam uralkodni az arcizmaimon, és tovább mosolyogtam.

— Pojácá — morogta Vargha bíró úr, s ettől még inkább mosolyogtam, mert ő nem foghatta fel, honnan is tudhatta volna, hogy a hatalmamban van. Egyszer még megírom, ezt is megírom — hajtogattam magamban —, mind megírlak benneteket.

Aztán napok, sőt hetek teltek el, fényképem csak egyszer jelent meg a fülön a rólam szóló jellemzéssel együtt, de az akták naponta megjelentek, és a diadalmas öröm helyét elfoglalta a hétköznapi unalom. Egyszer mégis lepleződtem: Annak a Kenéz nevű kollégának, akinek mindenki nagy jövőt

jósolt, könyvtáros volt a felesége. Ő vitte haza a fényképemet, s mondta: fogadni mernék egy ötvenesbe, hogy ez meg a Stocker Miklós. Nagy port vertek a dolog körül, még többen is azonosították a képet, és eldöntötték: semmi kétség, Sági Miklós író nem más, mint Stocker Miklós fogalmazó az M.-i bíróságon. Erre tehát, mint annyi mindenre, inni kellett, és természetesen az én kontómra. De azért ez mégiscsak ünneplés volt, s amíg a harmadik pohár konyakot belém nem erőltettek, boldognak éreztem magam.

Nos, ha én az esett kisemberek írója vagyok, hát jobb helyre nem is jöhettem volna, mint az M.-i bíróságra. Mert szerencsétlent, kisemmizettet, becsapottat itt azán naponta láthattam. Ott álltak sorba a jéghideg folyosón, papírokat gyűrkeltek a kalapjuk mellett, és ha nem volt a közelben hivatalos ember, gyorsan kiköptek a kőkockákra. Bár nekem csak iratok jutottak emberek helyett, lehetetlen volt nem észrevenni és nem megjegyezni őket. A bambaképű, konok parasztgyereket, akit egy kurva átrázott és megfosztott utolsó százásától; a szeplős kisfiút, akit mostohaanyja sütővassal tanított jóviselkedésre; a szellemileg fogyatékos segéd munkást, akivel társai félig agyonverettek egy öreg embert. Végül a sokféle szerencsétlenségből megirtam egyet, a csökkent értelmű segéd munkás történetét úgy, hogy abban benne volt a szeplős kisfiú meg az átrázott parasztgyerek tragédiája is. Fogalmam se volt, milyen vihart zúdítok a nyakamba azzal, hogy Stocker Miklós fogalmazó vállalta Sági Miklós írot. A novella egy pesti napilapban jelent meg, így nagyobb nyilvánosságot kapott, mintha irodalmi folyóiratnak adtam volna.

Azzal kezdődött, hogy hétfőn reggel Vargha bíró úr — ő tárgyalta az említett segéd munkás ügyét — nem fogadta a köszönésem. Nem tulajdonítottam neki jelentőséget, elkényeztetett favorit volt, sok mindent megengedett magának. Azt azonban már furcsállottam, hogy a kollégák, sőt a gépírók is keresztülnéznek rajtam, mintha a fejem helyén átlátszó üveggömb lenne. Délben, egyedül baktattam le az ebédlőbe, senki sem szegődött mellém, s míg a szomszédos asztalnál öten szorongtak, én egymagam ültem négy üres teríték előtt. Délután egy hivatalsegéddel ráműzent az elnök, hogy 4 órára jelenjek meg a szobájában. A bemutatkozó látogatás óta nem jártam az elnöki szobában. Egyenes háttal ült velem szemben a bőrfotelban.

— Ez még nem fegyelmezés, csak figyelmeztetés — kezdte ünnepélyesen —, figyelmeztetni szeretném a kollégát, hogy nincs joga a bíróságon történeteket a nyilvánosság elé tárni, különösen a valóságnak nem megfelelő beállításban, és jogi szempontból botránnyosan szakszerűtlenül.

Magyarázkodni próbáltam. Ez elbeszélés, nem újságicikk. Márpedig az írónak nemcsak joga, hanem kötelessége is átformálni a valóságot, megszerkeszteni és a tény színvonaláról az irodalom színvonalára emelni.

— Az ön eljárása nem védhető — állt fel az elnök —, nem kívánok ezen vitatkozni. Ami pedig Vargha bíró úr kiírását illeti, egy kollégát kiírni az újságban, erre egyszerűen nem találok szavakat.

Az audiencia befejeződött, és én, mint egy megszegényített iskolás gyerek, akinek egyelőre csak zárt ajtók mögött páholták el a fenekét, távoztam az elnöki szobából. Otthon kiterítettem magam elé az újságot, és megkerestem azokat az utalásokat, amelyek a tárgyalást vezető bíró személyére vonatkoztak. Alig néhányat találtam. »A bíró behajlított mutatóujjával keményen kopantott az asztalon«. »Száras és tárgyilagos volt a bíró hangja, amikor az ítéletet felolvasta. A Magyar Népköztársaság nevében... mondta, és nem nézett fel a papírról«. »A tárgyalás befejeződött, ismét pontot tehettek egy szok-

ványos ügy végére. Súlyos testi sértés büntette miatt felelősségre vonták Szűcs Bertalan 29 éves szellemi fogyatékos segédmunkást. A bíró hóna alá fogta az iratokat, és kifújta magából a fáradságot. Hétfő volt, délután 5 óra, ma ez volt a harmadik tárgyalása.«

Napokig légüres térben éltem, csak az egyik gépirónő sajnált meg, amikor magunkra maradtunk a szobában.

— Nem kellett volna ilyen csinálni, Miklóska. Ezek után, azt hiszem, sokáig várhat a kinevezésére. Vargha nem fogja magának elfelejteni, nem az az ember, aki könnyen felejt, és egyébként is, annyi szép és jó van az életben, pont ezt az ocsmányságot kellett megírni?

Néhány hét múlva tudtam meg, hogy az elnök tiltakozó levelet küldött a szerkesztőségbe, és követelte, hogy ilyen romboló hatású újságcikkeknek ne adjanak helyet a lap hasábjain. A szerkesztőségben jót mulattak az elnök levelén, de én M.-en tönkre voltam téve. Senki nem csodálkozott, amikor az át-helyezésemet kértem.”

„Az élet sohasem volt hozzám adakozó vagy nagylelkű. De ha valamire már nagyon szükségem volt, többnyire megkaptam. Verára égetően szükségem volt. Mióta az eszemet tudom, magányosan éltem, még anyám mellett is. Mégis nehezen viseltem az egyedüllétet. Sok mindent megtettem, hogy barátok legyenek körülöttem.

Azt hittem, nagyobb városba kerülve hamarabb a helyemre találok. Új állásom még azt az előnyt is fölkinálta, hogy közelebb kerültem anyámhoz, akár hetenként meglátogathattam. Éltem is a lehetőséggel mindaddig, amíg nem jött Vera.

Eleinte csak azért jártam a könyvtárba, hogy emberek között legyek. 7-ig nyitva tartott az olvasó, délutánonként elüthettem két órát a folyóiratokkal, újságokkal. Vera gyakran inspekciózott az olvasóteremben. Fent ült a katedrán fehér köpenyben, irlalmasnővér-mosolygással az arcán, mintha az olvasóba csupa ügyefogyott balek járna, aki rászorul az ilyen mosolyra. Csodáltam, hogy mosolya órákon át nem hervad le az arcáról, és egyszer meg is kérdeztem:

— Nem fárasztó?

— Micsoda? — fordult felém ugyanazzal az arckifejezéssel.

— Így mosolyogni?

Meglepődött és összerántotta a száját. Megszokta, hogy csak szakmai kérdésekkel zaklatják. Érdeklődésem, amelyben nem volt nehéz fölfedezni az iróniát, váratlanul érte.

— Hozzászoktam.

— Értem. Fölveszi a fehér köpennyel együtt. Szolgálati öltözék.

— Ha nem tetszik — nevetett a csúfolódásomon —, magára nem mosolygok többet.

De azért mosolygott, csak valahogy másként. A nők sokféleképpen tudnak mosolyogni, ez is egyike csodálatra méltó tulajdonságaiknak. Vera nem hivatalos, nekem szóló mosolygása például úgy futott szét az arcán, hogy a ráncocskák, szeplők, kis pörsenések hanyatt-homlok menekültek előle. Egyszeriben olyan tiszta, sima lett az arca, mintha különös seprével leseperték volna róla a gondot, bosszúságot, kis kellemetlenségek emlékét, még az éveket is. Mások megráncosodnak a mosolygástól, ő kisimult.

(Folytatjuk.)